

РІЗНИЦЯ В ОФОРМЛЕННІ ІНТЕР'ЄРІВ СУЧАСНИХ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ ТА ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ

Останні десятиліття спостерігаємо масове відкриття храмів, реставрацію старих церков та будівництво нових. Через багатолітню перерву в комуністичні часи відбувся розрив у передачі наглядного досвіду в галузі спорудження та оздоблення сакральних споруд. Тому надзвичайно актуальним постає питання відновлення архітектурних та художніх церковних традицій на Україні. Якщо на початку 90-тих рр. рівень більшості майстрів залишався аматорським, то аналіз творів останніх п'яти – десяти років показує високий конкурентноспроможний мистецький рівень. Кращим взірцям і присвячене дане дослідження.

Багатоconfесійність в Україні породила відмінності в архітектурі та художньому оздобленні храмів. Для порівняння обрані сучасні греко-католицькі та православні храми, бо в них наслідуються візантійські традиції розписів, які досліджені автором. У католицьких храмах настінний живопис не грає такої ролі, зазвичай він витіснений круглою скульптурою, рельєфами.

Для початку порівнюємо архітектурні особливості. Сучасним греко-католицьким церквам притаманні деякі риси західно-європейської архітектури модернізму та постмодернізму, що полягають у експериментах з простими геометричними формами, домінуванні кубічних об'ємів над циліндричними, відмова від арочних силуетів, використанні залізобетонних конструкцій, які порушують видиму архітектоніку будівель (відсутність опорних стовпів, або їх роблять значно тоншими), усунення різниці між протилежними елементами, такими як стіни та вікна, стеля та підлога, екстер'єром та інтер'єром, тощо.

У православних храмах спостерігається орієнтація на зразки, починаючи з Візантії і до пам'яток українського барокко, класицизму, модерну. Не без виключень головною залишається крестово-купольна система, майже всі елементи мають арочне завершення. Широко використовується цегла, дерево, а також сучасні матеріали, але зі збереженням класичних пропорцій будівництва.

Зміни у архітектурному просторі ставлять перед художниками нові задачі. До того ж, у кожній конфесії є свої богословські акценти, що суттєво впливають на вибір та розподіл розписів. В сучасних храмах УГКЦ розписи зосереджені переважно у підкупольній зоні і лише у верхній треті знаходяться і на стінах. Щоб стіни не здавалися порожніми художники використовують поступовий перехід на ажурні суто українські геометричні орнаменти, взяті з народної творчості. Вузькі арки та опорні стовпи, площини під вікнами та над дверима, нижня частина стін (де

зазвичай старі майстри малювали мармурові плити чи рушники) також прикрашають орнаментами, медальйони чи ростові зображення святих на цих площинах відсутні. Орнаментами наповнені і сюжети: в одязі, позовах, архітектурі.

У греко-католицьких церквах частіше зустрічаються невисокі іконостаси, що включають лише намісний ряд або ж і святковий. Це дозволяє зробити відкритим розпис вівтаря і суттєво збільшує простір храму. В цілому іконографічна система близька до візантійської, але є й певні відмінності, наприклад, у купольних зображеннях замість Панторкатора часто бачимо Софію Премудрість Божу, що уособлює Христа до його втілення. Ще одним поширеним варіантом є Христос у славі (на престолі у оточенні янголів). Традиційну іконографію доповнюють образи святих греко-католицької церкви, політичних та культурних діячів, сучасних вірян та церковних ієрархів. Різниця відчутна також у стилістиці живопису. Наприклад, розписам у виконанні майстрів львівської національної академії мистецтв притаманні декоративність, графічність, локальність кольору, відчутні чіткі межі кольорових градацій. У поліхроміях домінують яскраві кольори, насамперед золотаво-жовтий та блакитний у поєднанні з червоним. У деяких митців помітне тяжіння до художнього мінімалізму, що проявляється і у обмеженні палітри.

У православних храмах переважають високі іконостаси, що разом з широкими опорними стовпами розподіляють простір храму на невеликі зони. Це сприяє створенню молитовної обстановки, дає можливість усамітнитись. Розписами заповнені усі площини. Вікна знаходяться у верхній частині будівлі, щоб не відволікати увагу парафіян. Їх роблять зазвичай невеликими, у іншому випадку прикрашають вітражами, як у середньовічні часи у католицьких соборах. Яскраві вітражі змінюють колористичне звучання розписів, добре коли іконописці це враховують.

У побудові іконографічної програми художники дотримуються усталених канонів, що не виключає творчих рішень, оскільки архітектурні варіації впливають на вибір стилю розпису, розміри і пропорції композицій, а присвячення храму певній особі чи події вирішує ідейні богословські акценти. Так у розписах інтер'єрів монастирів переважають образи ченців, а в звичайних приходських церквах – зображення святих покровителів сім'ї. Якщо храм присвячений святому, то його життє розміщують в нижньому регістрі стінописів, за ієрархією після євангельських сюжетів. Орнаменти використовують лише для обрамлення сюжетів. Важливу роль відіграє колорит. В інтер'єрах соборів часто використовують сусальне золото для фону, яке нагадує золоту мозаїку і створює урочистий настрій.

Отже, інтер'єри греко-католицької церкви за архітектурним та живописним рішенням є більш сучасними і близькими до світського мистецтва з властивими йому експериментами, а православні храми традиційні і є варіаціями відомих пам'яток.